

## ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΔΙΟΥ Ι (ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ)

### ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Τάφος βρίσκεται έξω από τη δυτική πύλη της αρχαίας πόλης. Πρόκειται για ένα διθάλαμο μακεδονικό τάφο με προσανατολισμό N-B και με είσοδο στη βόρεια πλευρά. Ο τάφος κατά το έτος της ανασκαφής καλυπτόταν από ένα χαμηλό τύμβο (Φωτ. 3) το ύψος του οποίου έφθανε τα 5 μέτρα. Ο τάφος ήταν συλημένος και οι ανασκαφείς εισήλθαν στον τάφο από το σημείο απ' όπου είχαν εισέλθει και οι τυμβωρύχοι.

### ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο Τάφος ήρθε στο φως το 1929 από τον Γεώργιο Σωτηριάδη, ο οποίος εξερεύνησε το Δίον με δαπάνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας, του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Υπουργείου Παιδείας.

### ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο τάφος είναι διθάλαμος μακεδονικού τύπου (Φωτ. 1, 2). Ήταν κτισμένος από μεγάλες λιθοπλίνθους κροκαλοπαγούς λίθου, υλικό που αφθονεί στην περιοχή. Σύμφωνα με τον Σωτηριάδη οι λίθοι της καμάρας συνδέονταν μεταξύ τους με σιδερένιους μολυβδοχοημένους συνδέσμους.

Η είσοδος του τάφου φρασσόταν από το κατώφλι μέχρι επάνω με ογκώδεις λιθοπλίνθους μήκους 1.80μ. και πάχους 0.60μ. (Φωτ. 4) Η πρόσοψη του τάφου αποτελείται από ένα επίπεδο τοίχο στον οποίο βρίσκονται το θυραίο άνοιγμα και ένας δωρικός θριγκός, ο οποίος απολήγει σε ελεύθερο αέτωμα. Η πρόσοψη είχε πλάτος γύρω στα 5.10μ και ύψος 4.60μ. Ο επίπεδος τοίχος του οποίου το πλάτος συμπίπτει με το συνολικό της πρόσοψης, ενώ το ύψος του φθάνει τα 2.80μ., αποτελείται από έξι σειρές δόμων. Οι πέντε κατώτερες σειρές δόμων είναι σχεδόν ισοΰψεις, ενώ η έκτη έχει μικρότερο ύψος, σχεδόν το μισό από τις άλλες. Η σειρά αυτή με το μικρότερο ύψος δεν είναι ένα στοιχείο που συναντούμε μόνο στην πρόσοψη, αλλά διατρέχει ολόκληρο το μνημείο. Εσωτερικά στον προθάλαμο, στο ύψος αυτής της σειράς δόμων, είναι προσαρμοσμένα τα κιονόκρανα των ημικιώνων, ενώ στον θάλαμο η κοντύτερη αυτή σειρά αποτελεί την προεξέχουσα κοσμοφόρο. Ο τοίχος, όπως και όλες οι ορατές μη μαρμάρινες επιφάνειες του μνημείου έφεραν λευκό επίχρυσμα. Στο μέσο περίπου του τοίχου μετατοπισμένο κατά 8 εκ. από το κέντρο προς τα δυτικά βρίσκεται το θυραίο άνοιγμα. Στο θυραίο άνοιγμα (ύψος 2.80 μ., πλάτος 1.35μ.) δεν υπήρχαν θυρόφυλλα.

Επάνω από τη θύρα και τον τοίχο βρίσκεται το επιστύλιο (ύψος 44εκ.), το οποίο επιστέφεται από την ταινία (ύψος 3εκ.), ενώ κάτω από αυτήν προβάλλουν οι κανόνες, με έξι σταγόνες έκαστος. Οι κανόνες έχουν ύψος 3εκ. και οι σταγόνες 2εκ. Πολλές από τις σταγόνες δεν διατηρούνται. Ο αριθμός των κανόνων είναι ίδιος με αυτόν των τριγλύφων.

Επάνω στην ταινία βρίσκεται η δωρική ζωφόρος με επτά τρίγλυφα και έξι μετόπες. Το ύψος της ζωφόρου ανέρχεται στα 48εκ. Στο άνω μέρος των τριγλύφων βρίσκεται η συνήθης προεξέχουσα ταινία, η οποία όμως δεν συνεχίζεται πάνω από τις μετόπες.

Τα τρίγλυφα έχουν πλάτος 31εκ. εκτός από το πέμπτο από τα ανατολικά που έχει πλάτος 34εκ. Το πλάτος των μετοπών ποικίλλει, καθώς κυμαίνεται από 42 έως 46εκ. Αποτέλεσμα αυτών των διαφορών στα μεγέθη είναι τελικά να μην βρίσκεται στο μέσον της ζωφόρου η μέση του τετάρτου τριγλύφου, όπως θα έπρεπε κανονικά, αλλά η δεξιά άκρη του τριγλύφου. Τα τρίγλυφα και τις μετόπες επιστέφει μια ταινία ύψους γύρω στα 4εκ. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι μετόπες βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με το

επιστύλιο και με τον τοίχο σε αντίθεση με τον αρχιτεκτονικό κανόνα, που ορίζει τα τρίγλυφα να βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με τον τοίχο και οι μετόπες να εισέχουν. Το αποτέλεσμα αυτής της ιδιομορφίας είναι να δίνεται η εντύπωση ότι η δωρική ζωφόρος έχει επικολληθεί πάνω στον τοίχο.

Δυστυχώς δεν διατηρούνται σήμερα ίχνη χρώματος στα αρχιτεκτονικά μέλη του τάφου, αν και ο Σωτηριάδης αναφέρει ότι υπήρχαν ίχνη ερυθρού, κυανού και ώχρας. Με βάση αυτήν την αναπαράσταση η ταινία κάτω από τη ζωφόρο και οι κανόνες είναι χρωματισμένα ερυθρά, ενώ τα τρίγλυφα και η ταινία που επιστέφει τη δωρική ζωφόρο είναι βαθυκόανα. Ο Σωτηριάδης στην αναπαράσταση που έκανε αποκατέστησε το βάθος του αετώματος ωχροκίτρινο. Επίσης θεώρησε ότι σε όλα τα προφίλ κυμάτων αποδίδονταν ζωγραφικά λέσβια κυμάτια (*contra* S. Miller).

Ο προθάλαμος του τάφου είναι ένας ορθογώνιος χώρος (πλ. 4.02μ., βάθος 2.02μ., ύψος 3.86μ.), ο οποίος είχε δύο ιωνικούς ημικίονες για καθένα από τα δύο θυραία ανοίγματά του και από δύο τέταρτα ιωνικών κιόνων σε κάθε μια από τις τέσσερις γωνίες του δίνοντας την εντύπωση περιστυλίου (**Φωτ. 5**). Το δάπεδο είναι στρωμένο με μεγάλες λίθινες πλάκες. Οι τοίχοι του προθαλάμου αποτελούνται ακριβώς όπως και οι τοίχοι της πρόσοψης και δεν φαίνεται να υπάρχει εγχάρακτη αρχιτεκτονική διακόσμηση. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στον προθάλαμο του Τάφου υπάρχει ένας ιδιόμορφος τύπος ζωφόρου της οποίας το ύψος ανέρχεται στα 16εκ. Η ζωφόρος δεν είναι επίπεδη σε ολόκληρη την επιφάνειά της, αλλά αντιθέτως στο άνω μέρος της καμπυλώνει προς τα έξω. Η ζωφόρος επιστέφεται από μία ταινία ημικυκλικής διατομής και από πάνω ένα προφίλ ιωνικού κυματίου επάνω στο οποίο όμως αποδίδεται γραπτά με κόκκινο χρώμα ένα λέσβιο κυμάτιο του οποίου διατηρούνται ίχνη. Στο νότιο τοίχο του προθαλάμου βρίσκεται το θυραίο άνοιγμα που οδηγεί στον θάλαμο του τάφου. Πλαισιώνεται από κατώφλι, παραστάδες και ανώφλι, όλα κατασκευασμένα από μάρμαρο. Ο προθάλαμος στεγάζεται με οριζόντια και όχι θολωτή οροφή. Ειδικότερα η στέγαση έγινε με πλάκες που τοποθετήθηκαν σε οριζόντιες λίθινες δοκούς. Μάλιστα επάνω από αυτές υπάρχουν ακόμη δύο όμοιες σειρές, οι οποίες προφανώς ενισχύουν την ευστάθεια της κατασκευής.

Στο νότιο τοίχο του προθαλάμου βρίσκεται το θυραίο άνοιγμα, που οδηγεί στον ταφικό θάλαμο (ύψος 2.60μ., πλάτος από 1.23 μ. έως 1.31 μ.). Όλα τα στοιχεία της θύρας δηλαδή το κατώφλι, οι παραστάδες, το ανώφλι και τα θυρόφυλλα είναι κατασκευασμένα από γκριζογάλανο μάρμαρο με λευκές φλέβες. Τα μαρμάρινα θυρόφυλλα βρέθηκαν σπασμένα μέσα στον τάφο. Άνοιγαν προς τα μέσα ενώ σταθερό ήταν το ανατολικό θυρόφυλλο. Το ύψος τους ανέρχεται στα 2.67μ., το πάχος τους κυμαίνεται από 9 έως 9.5εκ. και το πλάτος τους παρουσιάζει μείωση προς τα επάνω. Σύμφωνα με τον μελετητή του τάφου η θύρα του θαλάμου του τάφου παρουσιάζει μια ιδιομορφία ως προς το κλείσιμο των δύο θυροφύλλων. Και στα δύο θυρόφυλλα η πλευρά επαφή τους με το άλλο θυρόφυλλο είναι λοξή δηλαδή δεν είναι κάθετη προς την επιφάνεια της πρόσοψης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το ανατολικό (σταθερό) θυρόφυλλο να μην μπορεί να ανοίξει αν πρώτα δεν ανοιχθεί το δυτικό. Πρότυπο για τα μαρμάρινα αυτά θυρόφυλλα αποτελούν τα ξύλινα θυρόφυλλα με μετάλλινα στοιχεία. Κάθε θυρόφυλλο έχει τρεις ανάγλυφες οριζόντιες ταινίες, τα ζυγά, τα οποία αντιστοιχούν στις οριζόντιες σανίδες που ενώνουν τις κάθετες των ξύλινων θυρών. Τα ζυγά δεν είναι ισομεγέθη και αν και τα μήκη τους διαφέρουν όλα μεταξύ τους, τα ύψη των μεσαίων και των ανώτερων ζυγών κάθε θυρόφυλλου είναι ίσα.

Στο δυτικό θυρόφυλλο βρίσκεται μια ανάγλυφη ασπιδίσκη διαμέτρου 16εκ. Την παρυφή της ασπιδίσκης περιτρέχει μια άντυγα που προεξέχει ελάχιστα σε σχέση με το υπόλοιπο επίπεδο του θυρόφυλλου. Η ασπιδίσκη αυτή έχει δύο ορθογώνιες οπές, επί των οποίων φαίνεται ότι στερεωνόταν κάτι.

Ο κύριος ταφικός θάλαμος εσωτερικά έχει πλάτος 4.04μ. και βάθος 3.53μ., ενώ το μέγιστο ύψος του ανέρχεται στα 4.42μ. Το δάπεδο του θαλάμου βρίσκεται σε ψηλότερο κατά 23εκ. επίπεδο από αυτό του προθαλάμου. Αποτελείται από καλά αρμοσμένες πλάκες μεταξύ τους. Οι πλάκες του δαπέδου βρέθηκαν στη θέση τους εκτός από αυτές που βρίσκονταν κάτω από την κλίνη. Οι τυμβωρύχοι είχαν διαλύσει την κλίνη και είχαν ξηλώσει το δάπεδο από κάτω. Οι τοίχοι του θαλάμου αποτελούνται από πέντε ισοϋψείς σειρές δόμων κάτω από την κοσμοφόρο, ενώ η κοσμοφόρος είναι η έκτη και η πιο χαμηλή στη σειρά. Οι τοίχοι ήταν επιχρισμένοι με δύο επάλληλες στρώσεις κονιάματος λευκού χρώματος χωρίς εγχάρακτη διακόσμηση. Σε ύψος 2.10μ. από το δάπεδο βρίσκεται ένας γραπτός πλοχμός από φύλλα δάφνης, ο οποίος κατά διαστήματα δένεται με ταινίες (**Φωτ. 7, 8, 9, 10**). Κάτω ακριβώς από την κοσμοφόρο ο Σωτηριάδης εντόπισε τις θέσεις χάλκινων καρφιών από τα οποία ήταν αναρτημένα διάφορα κτερίσματα ή ταινίες. Η έκτη σειρά δόμων είναι η κοσμοφόρος, η οποία έχει ύψος 23εκ. και προβάλλει σε σχέση με το επίπεδο του υπόλοιπου τοίχου κατά 20εκ. Στο νότιο και στο βόρειο τοίχο πάνω από την κοσμοφόρο βρίσκεται ένα ημικυκλικό τύμπανο, το οποίο ήταν βαμμένο λευκό χρώμα. Στο νότιο τύμπανο οι παρυφές των λίθων σχηματίζουν ένα ημικυκλικό τύμπανο, ώστε να πατά επάνω η καμάρα για να είναι πιο σταθερή. Στο βόρειο τύμπανο ο λίθος δεν πρέπει να ήταν έτσι κομμένοι, αλλά αντιθέτως να συνέχιζε ολόκληρος ο τοίχος μέχρι επάνω. Πάνω από την κοσμοφόρο του ανατολικού και του δυτικού τοίχου αρχίζει η καμάρα.

Στο κέντρο περίπου του τοίχου του βάθους του ταφικού θαλάμου βρισκόταν η νεκρική κλίνη, την οποία οι τυμβωρύχοι διέλυσαν στην προσπάθειά τους να βρουν περισσότερους θησαυρούς. Η κλίνη είναι αμφικέφαλη, δηλαδή και οι δύο πλάγιες πλευρές της έχουν ισοϋψή προσκεφάλια και αποτελείται από μεγάλες μαρμάρινες πλάκες. Λόγω του πλάτους της (μήκος 2.71μ., πλάτος 1.83μ.) αποκαλείται διπλή. Το ύψος του μετώπου είναι 80εκ. ενώ το ύψος των ποδιών της κλίνης είναι 1.05μ. Οι πόδες της κλίνης έχουν τριμερή διάρθρωση, αποτελούνται από τη βάση, το κυρίως σώμα και το επίκρανο (**Φωτ. 6**). Οι πλάγιες πλευρές αποτελούνται από δύο πλάκες η κάθε μια. Η άνω επιφάνεια της κλίνης αποτελείται από τρεις παράλληλες στον άξονα της κλίνης πλάκες. Στην όψη της διακρίνονται τα στενά μέτωπα των πλαϊνών πλακών, τα οποία έχουν τη μορφή ποδιών και το στενό μέτωπο της μπροστινής πλάκας της άνω επιφάνειας, το οποίο έχει τη θέση του άνω οριζόντιου κανόνα της κλίνης. Το μέτωπο της κλίνης ολοκληρώνεται με δύο ακόμη μαρμάρινες πλάκες, η μία βρίσκεται κάτω από τον άνω οριζόντιο κανόνα και στο κάτω πέρασ της έχει μια προεξέχουσα ταινία που αποτελεί τον κάτω οριζόντιο κανόνα της κλίνης, ενώ η άλλη βρίσκεται χαμηλά στο δάπεδο, στο ύψος που τοποθετούνταν τα υποπόδια.

## ΣΥΝΟΨΗ

Ο Τάφος βρίσκεται έξω από τη δυτική πύλη της αρχαίας πόλης και ήρθε στο φως το 1929 από τον Γεώργιο Σωτηριάδη. Πρόκειται για ένα διθάλαμο μακεδονικό τάφο με προσανατολισμό N-B και με την είσοδο στη βόρεια πλευρά. Ο τάφος κατά το έτος της ανασκαφής καλυπτόταν από ένα χαμηλό τύμβο. Ο τάφος αυτός ανήκε σε κάποιον πλούσιο αξιωματούχο από τη Μακεδονία.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Γενική

- Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφαί εν Δίω. Ο καμαρωτός τάφος, *ΕΕΦΣΠΘ* 2 (1932), 5–19.

- Κ. Ρωμιοπούλου, *ΑΔ* 31, 1976 (1984), Χρον. Β2, 239.
- Δ. Παντερμαλής, Οι μακεδονικοί τάφοι της Πιερίας, σε: *Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία, 28 – 29 Ιουλίου και 4 – 5 Αυγούστου 1984*, Θεσσαλονίκη 1985, 9–13.
- Δ. Παντερμαλής, Η νεκρόπολη του Δίου, *Αρχαιολογία*, 33, 1989, 35 – 39.
- Δ. Τσιάφης, *Οι μακεδονικοί τάφοι του Δίου*, (Αδημ. Μεταπτυχιακή Εργασία), Θεσσαλονίκη 2009.
- Ο. Palagia, Hellenistic Art, σε: R.J. Lane Fox, ed., *Brill's Companion to Ancient Macedonia. Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD*, (Leiden – Boston 2011), 481, υποσημ. 14.

### Έρευνες Αρχαιολογικής Εταιρείας

Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας, *ΠΑΕ* 1929, 79–80.

Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας, *ΠΑΕ* 1930, 36–49.

### ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

**Φωτ. 1:** Αψιδωτός νεκρικός θάλαμος (*ΠΑΕ* 1929, 77, εικ. 7)

**Φωτ. 2:** Η δεξιά της εισόδου του τάφου, γωνία του προθαλάμου (*ΠΑΕ* 1929, 78, εικ. 8)

**Φωτ. 3:** Ο παρά το θέατρον τύμβος (*ΠΑΕ* 1929, 79, εικ. 9)

**Φωτ. 4:** Η είσοδος του κτιστού τάφου (*ΠΑΕ* 1930, 36, εικ. 1)

**Φωτ. 5:** Μια γωνία του προθαλάμου (*ΠΑΕ* 1930, 38, εικ. 2)

**Φωτ. 6:** Πούς της κλίνης (*ΠΑΕ* 1930, 42, εικ. 3)

**Φωτ. 7:** Μια γωνία του προθαλάμου (*ΠΑΕ* 1930, 45, εικ. 4)

**Φωτ. 8:** Ο εις γόνατα πίπτων ιππεύς και ο προτρέχων αυτού (*ΠΑΕ* 1930, 46, εικ. 5)

**Φωτ. 9:** Το φοινικοειδές πλέγμα (*ΠΑΕ* 1930, 47, εικ. 6)

**Φωτ. 10:** Ζώνη λεόντων εν βαδίσματι και κεφαλών λεόντων (*ΠΑΕ* 1930, 48, εικ. 7)

Ευαγγελία Γεωργίου